

SPOMINI NA SLIKARJA ANTONA AŽBETA

(sl. 269—279)

Dr. Niko Županič, Ljubljana

Manom mojega očeta Mika Županiča († 1911)

Dvainpetdeseto leto že teče, odkar sem zadnjikrat videl v Münchenu A. Ažbeta in se z njim razgovarjal, nekako poldrug mesec pred njegovo prerano smrtjo (6. avgusta 1905). Zadnji čas je, da rešimo pozabe spomine na prijateljsko občevanje s svetovno znanim učiteljem slikarstva in vrlim sinom slovenskega naroda. Z mojstrom sem prijateljsko občeval skoraj eno leto in marsikaj spoznal iz njegovega okolja: prisluhnil sem njegovemu pripovedovanju in opazoval njegovo življenje, delovanje in obnašanje v družbi.

Jesen leta 1904 sem po doktoratu zapustil mesto mojih vseučiliških študij Dunaj in se podal za dva semestra v München v Antropološki inštitut (Neuhauserstrasse — Alte Akademie) k osemdesetletnemu profesorju Johannesu Rankeju zaradi izpopolnitve v vedi o ljudskih rasah in predzgodovinski arheologiji. Ker so mi na Dunaju pravili Slovenci, da je mojster Ažbè human, rodoljuben in zanimiv mož, sem se po prihodu v bavarsko prestolico najprej podal v njegovo slikarsko šolo v Georgenstrasse, kjer sem ga našel in se mu predstavil. Po prijaznem sprejemu mi je razkazal prostorninski razpored lesene stavbe iz brun in mi kratko razložil metodo svojega poučevanja. Po ogledu šole me je povabil na kosilo v Maximilian-Keller, kamor sva od tedaj naprej hodila kosit ves čas mojega bivanja v Münchenu. Kosilo (juha, pečenka, kos kruha, mala močnata jed) je stalo eno nemško marko. Večerjal pa je mojster drugje, ali v restavraciji »Dichtelei«, ali pa v umetnjakarski krčmi »Simplicissimus«. Po njegovem nasvetu sem si našel sobo v Belgraderstrasse 21, nedaleč od njegovega stanovanja v Georgenstrasse, kjer sva se srečavala ob 8. uri zjutraj in odkorakala vsak na svoje delo, Ažbè proti svoji šoli, jaz v pisateljsko kavarno »Stephanie« (Elisabethstrasse) na zajtrk in od tam v Antropološki inštitut v Stari akademiji. Pripomniti moram, da se je moj sopotnik vselej ustavil pri prvi lekarni v Georgenstrasse z besedami »Tako pridem.« Odšel je popit čašo konjaka in se vrnil s pordečelim nosom. To je bil njegov zajtrk. Namesto, da bi se

zjutraj dobro založil s kako tečno jedjo, je kvaril svoj slabotni telesni organizem z najmočnejšo alkoholno pijačo.

Kmalu sva drug drugega dobro spoznala, si zaupala in se pobratila. Videla sva se dnevno vsaj dvakrat, pri kosilu in pri večerji v umetnjakarskem »Simplicissimu«, ali skrajšano v »Simplu«, kjer je gospodinjala umetnjakarska mati Kathy Kobus. Ona je namreč često zalagala študente, književnike in mlade likovne umetnike bohème s hrano ali tudi z manjšimi posojili. Za odplačilo je jemala na račun umetniške prvence slikarjev in jih obešala v prvi sobi svoje krčme tako, da je izgledala leta 1905 kot slikarska galerija. Nekateri teh umetnikov-začetnikov so postali pozneje imenitni slikarji in Kathy je njihove prvence lahko dobro prodala, če je bila potreba.

Spomine na prijatelja Ažbeta in na njegov krog znancev bom prikazal tako, da bom najprej popisal njegovo osebnost, nato njegovo slikarsko šolo in na koncu umetnjakarsko krčmo »Simplicissimus« z lastnico Kathy Kobus. Mojstrovo življenje je bilo tako navezano na to žensko in lokal, da bi bil njegov življenjski lik nepopoln, če bi ju prezrli v spominih.

I. Osebnost Antona Ažbeta

Če etnolog opisuje kako ljudstvo, ne bo začel z njegovo folkloro ali socialnimi prilikami, temveč si bo ogledal ljudi same, nositelje vseh narodoslovnih lastnosti. Opisal in orisal bo najprej fizični ali rasni značaj prebivalcev. Istotako mora biograf najprej predstaviti zunanjo, somatološko podobo človeka, nositelja dejavnosti v duševnem in materialnem pogledu.

Ažbetova telesna višina je bila zelo majhna, skoraj pritlikava. Imel je kratke in slabe noge in med rameni za spoznanje ukrivljen hrbet. Glava je bila normalno razvita s prostrano možgansko posodo, širokim čelom, a spodnji del obraza je bil znatno zožen. Oči so bile modre kakor safir, lasje kostanjevi in barva dolgih ter košatih brk svetlorjava z lah-nim bakrenim leskom. Često jih je navihal na »es ist erreicht«, karor nemški cesar Viljem II. Če bi imel možiček daljše noge, bi nudil prav marcijalično figuro. Navadno je nosil obleko črne barve, posebno pozimi, namesto kratkega suknjiča žaket (morningcoat) iz najboljšega blaga in dolgo vrhnjo suknjo, ki mu je segala do gležnjev, dočim mu je glavo pokrival v poletju črn klobuk s širokimi kraji, pozimi pa visoka črna astrahanska kučma. Taka človeška figura je na cesti vzbujala pozornost in ni čudno, če so razni šaljivci in karikaturisti jemali primere za zunanost našega mojstra iz živalskega in rastlinskega sveta. Tako ga je Artur Roessler primerjal z veliko gobo, ki hodi po nočni ulici. Nam se je zdel ob prvem srečanju podoben kakem pudlu, ki počasi leze po cesti. Na vsak način je naš »Toni«, kakor smo ga imenovali slovenski prijatelji, skrbel, da na umeten način najde nadomestilo za zunanost, ki mu jo je po mačehovsko odmerila priroda. Naravno in razumljivo je, da bi vsak mlad in zdrav človek rad ugajal ženskemu spolu. Telesnega iznakaženca (zaznamovanca) pa teži zavest estetske manjvrednosti in slabe sreče.

Sicer je Toni nosil plašč in visoko kučmo, a pozabil je pribiti na čevlje visoke pete. Sicer pa je izgledalo, da se je mali mož sčasoma potolažil zaradi tega telesnega nedostatka, ker mi je večkrat v šali šepnil na uho, da še ni nobeni ženski dolžan ostal. Pravil je tudi, da je bil menda dvakrat zaročen, da pa ni prišlo do ženitve. Pri takih razgovorih se je navadno globoko in kosmato zasmeljal: »Hu-hu-hu, ženske veš so mrhe.«

Sl. 269. Anton Azbè

Če je bil Azbè drobne in nizke postave, zato pa je bil obdarovan z velikim mozgom, s krepko potencialno dušo. Če ni bil preveč vinjen in če se je zapletel z nekom v resen pogovor, so izvirala iz njega globoka čustva ter krepka logika, kar je izražal jasno v lepo zaokroženih stavkih, seveda bolje v nemščini kot v slovenščini. Kakor je imel krepko logiko in pisavo, tako je podedoval tudi močno dlan, ki je znala dobro stisniti pri pozdravu roko prijatelja. »Le čvrsto (nur fest)!« je klical učencem v svoji slikarski šoli, hrabreč jih naj energično premagujejo tehnične težave risanja in slikanja po modelih. Tudi nad zvoncem pri glavnih vratih šole

je bilo zapisano »Nur fest!«. Ažbetu pa je primanjkovalo višje izobrazbe, ker ni obiskoval nobene srednje šole niti vseučilišča, kjer bi si pridobil splošnega znanja in izobrazbe. Živel je siromašno v začetku kot trgovski vajenec, pozneje kot dijak na dunajski umetniški akademiji in ni imel dostopa v meščanske družine ali v kroge resnih mož, kjer bi se bil naučil urejenega življenja.

Po svojem umetniškem talentu bi Ažbè lahko postal prav znamenit slikar, če bi le na pol zamenjal vinske točilnice z ateljejem in ustvarjal slike. To bi lahko dosegel, ker mu je usoda dodelila izdatne dohodke lastne slikarske šole v Münchenu. Po prigovarjanju prijateljev je Ažbè leta 1891 ustanovil lastno šolo, ki je kmalu zaslovela po vsi Evropi; nabralo se je toliko učencev, da je moral prvotni učilnici dodati še drugo imenovano »Damenschule« v Amalienstrasse 57, kamor je povprečno zahajalo po 80 učencev za mesečni honorar 26 mark. Mesečno bi zneslo $26 \times 80 = 2080$ mark, letno pa (če odštejemo dva meseca počitnic) $2080 \times 10 = 20.800$ mark. Poleg tega je dobil od aristokratskih učencev, zlasti ruskih in od sinov bogatih trgovcev dragocena darila, od katerih so se nekatera ohranila v mojstrovem stanovanju do njegove smrti.

Ažbetova umetniška šola se je obdržala pod vodstvom ustanovitelja od leta 1891 do 1905, t. j. celih 14 let. Trgovce z umetninami, ki je bil tudi sam slikar, E. Lydke, mi je zatrjeval, da bi Ažbè lahko kupil kar dve lepi hiši v Neuhauserstrasse, če bi pametno ravnal z zasluženim denarjem. To omenjam zaradi tega, ker bi si Ažbè lahko ustvaril take življenjske pogoje, da bi ustvarjal umetniške slike v svojem domačem ateljeju, zraven pa bi slikarska šola, vir njegovih dohodkov, še naprej živela, saj je vršil v glavnem samo dvakrat na teden v šoli korekture. S poti pravilnega razumevanja življenja pa ga je spravilo vino in prijateljsko omizje v umetnjakarski krčmi »Simplicissimus«. Stara navada je železna srajca, ki je naš Toni ni mogel niti raztrgati niti sleči.

Že po naravi je bil slabega zdravja, pa še tega ni varoval. Škodilo mu je tudi, da se je le redkokdaj sprehajal po lepem Münchenu, kjer bi po raznih vrtovih in parkih užival sveži zrak. Lazil je le po nekaterih ulicah v Schwabingu, od svojega stanovanja do svoje šole, od šole do restavracije »Maximiliankeller«, od tu do kavarne »Stephanie«, pa dalje v »Dichtelei« in v krčmo »Simplicissimus«, kjer je povsod vdihaval od tobaka zadimljeni zrak ter vonj po vinu, pivu in jedilih. Poleg tega pa je še neprestano kadil močne avstrijske viržinke, ki so gotovo tudi slabo vplivale na sluznico in glasilke v njegovem grlu. Če še omenim, da v »Simplu« ni pil piva, marveč močna južnotirolska vina, ni nič čudnega, če je dobil v grlu neozdravljivo bolezen, ki ga je v najlepših moških letih, v 44. letu spravila v grob.

Naš slikar je vedno slovensko pisal svoje ime Ažbè, kar so Nemci čitali kot Azbe, Angleži pa izgovarjali kot Ešbi, približno kot ime svojega slovečega arhitekta Ch. R. Ashbee (roj. 1863). Kathy Kobus mu je vedno rekla »Herr Professor«.

V naslednjem bom poročal, kar mi je Ažbè sam pripovedoval in kar sem videl in slišal pri njem in o njem.

O rojstni hiši v Javorjah pri Škofji Loki Ažbè ni veliko govoril, ker so ga domači pri zadnjem obisku razžalili, kakor mi je sam povedal. Najbrž ga je razjezila omejena skoporitost bratove žene, kateri ni bilo prav, da si je iz navade večkrat prižigal viržinko z domačimi vžigalicami.

Sl. 270. Ažbè in tovariša

Pri odhodu na njivo je otrokom naročila naj pazijo na strica, da ne bo porabil cele škatlice vžigalic z rdečimi glavicami, ki so stale v trgovini menda en sam novčič. Otroci so res ubogali mater in svarili strica Toneta pred potratnostjo. Ob odhodu jim je kupil teh po žveplu in fosforu

smrdečih rdečeglavk toliko, da je bila hiša preskrbljena za celo leto, toda ni prišel nikdar več domov.

O svojih bližnjih rojakih iz Poljanske doline, slikarjih Janezu in Juriju Šubicu, se je pohvalno izražal o prvem, drugi pa mu je bil manj simpatičen, češ da je bil preveč gizdav in domišljav, četudi dober umetnik.

V Münchenu je študiral slikarstvo tudi Vrhničan Jožef Petkovšek, ki je bil leto dni starejši od Ažbete. Slikarstva se je učil pri Chiemsee-Raupu, risanja pa na Akademiji pri profesorju Diezu in Löffltzu (1882 do 1884). Potem je odšel v Pariz, kamor so vlekli mlade slikarje nove struje slikarskega razvoja in kjer se je družil (1884—1885) z Jurijem Šubicem in Čehom Vojtehom Hynaisom. Ažbè ni nič kaj rad govoril o njegovem slikarskem delovanju, je pa trdil, da je bil ta Vrhničan bolj ohol in bolj domišljav kot Jurij Šubic.

O svojem prvem učitelju Janezu Wolfu (1825—1884) je vedno rabil izraze hvale in globokega spoštovanja. Večkrat se je s hvaležnostjo spominjal starega mojstra in je rad govoril o njegovih vrlinah. J. Wolf se je namreč po odsluženih vojaških letih ustavil v Benetkah, kjer se je učil slikarstva (1854—1858). Po vrnitvi na Kranjsko je postal cerkven slikar in je delal največ v fresko tehniki.

Matej Sternen (1870—1949) je bil eden redkih Ažbetovih učencev, ki so se ravnali po mojstrovem nasvetu, da se je treba slikarske tehnike in risanja učiti celih osem let, če hoče kdo postati umetnik. In Sternen je res ostal v Ažbetovi šoli mnogo let od 1898 pa do mojstrove smrti 1905. Dobri in humani Ažbè pa se ni nikdar kazal višjega nasproti svojemu učencu, temveč je občeval s Sternenom kot stanovski tovariš na isti ravni. Matej Sternen se je držal Münchena in Ažbete dalje kot vsi njegovi sodobniki impresionisti (Jakopič, Grohar, Jama) in razumljivo je, če je najbolj poznal mojstrove duševne in telesne lastnosti. Znal je sijajno posnemati Toneta iz Poljanske doline v gestah, govoru in kretnjah.

Če je bil Ažbè dobre volje in mu je bilo omizje všeč, je zajemal iz posode spominov, napolnjene s pikantnimi marnjami (cronique scandaleuse) iz münchenskega življenja. Na dan je privlekel anekdote o bavar-skih kraljih Ludoviku I. in Ludoviku II. ali o ženskah in o umetnikih. Karakteristično za čas ob koncu 19. stoletja je Ažbetovo pripovedovanje o ženitvi slikarja Franca Stucka (1863—1927) in mešetarjenju akad. prof. F. Lenbacha (1836—1904) pri tem intimnem dogodku. Franc von Stuck je bil namreč najpomembnejši predstavnik secesijske umetnosti na Bavarskem. S svojimi slikami je vplival na optimistično in vedro razpoloženje meščanstva. Zelo znane so njegove slike »Vojna«, »Greh«, »Križanje« itd. Slikal je tudi verske in alegorične predmete pod vplivom Böcklina, posebno antične motive v barvitom okolju. Kakor Klimt in Klinger je tudi Stuck razstavljal v dunajski Secesiji, kjer sta naša pesnika Oton Župančič in Ivan Cankar včasih kar cele ure občudovala umetnost in skoraj omedlevala od blaženega ganotja. Tedanje pesništvo in upodablja-joča umetnost sta se vzporedno razvijala, obetajoč nove nade in novo pomlad. Tudi naš največji kipar Ivan Meštrovič je ob prelomu stoletja razstavljal svoja dela v dunajski Secesiji in je žel priznanje dunajskih in

budimpeštanskih kritikov v dnevnikih kakor sta bila »Neue freie Presse« in »Pester Lloyd«. Istočasno kot moderna umetnost je začela tudi jugoslovanska politika ubirati nova pota. Avtor teh vrst je urejal na Dunaju revijo »Jug«¹ in je leta 1903 izdal brošuro v nemščini,² v kateri poziva južnoslovansko mladino, naj se začne pripravljati na delo za ustanovitev moderne, kar je istotako napovedovalo secesijo (ločitev) od velike avstro-ogrske monarhije. Saj je domovina naša mati in naša hraniteljica, ki jo moramo ljubiti in čez vse spoštovati.

Toda vrnimo se k ženitvi F. Stucka, pri kateri je F. von Lenbach igral vlogo mešetarja, kakor je pripovedoval naš Ažbè. Nekega dne se je srce F. Stucka, tega elegantno oblečenega mlinarjevega sina, vnelo za prekrasno gospodinjsko pomočnico v luksuzno opremljeni kavarni »Luitpold«, kjer so lahko dobile službo natakarike samo dekleta lepe zunanosti. Do ušes zaljubljeni slikar von Stuck se je zaročil s svojo ljubico in se mislil z njo poročiti nekako okoli leta 1890. Tedaj pa je hudomušni kentaver vtaknil svojo konjsko nogo med oba srečna zaljubljenca in ju neusmiljeno ločil, kakor je pravil Toni. Tistega leta namreč se je na monakovski slikarski akademiji odprlo mesto profesorja, in za to se je močno potegoval tudi F. v. Stuck, ki pa ni bil povšeči nekim konservativcem, ki so odločali pri dodelitvi mesta, ker je bil

kandidat vodja secesijskega kroga. Na akademiji je pa imel velik vpliv profesor Franc von Lenbach, ki je tedaj veljal za najboljšega portretista v Evropi (n. pr. portret cesarja Viljema I., Bismarcka, Moltkeja, papeža Leona XIII. itd.), in s pomočjo tega moža je F. Stuck dosegel profesuro. Toda za to je moral novopčeni profesor doprinesiti težko žrtev — moral je zapustiti svoje dekle, kraljico svojega srca ter vzeti za ženo damo, ki je bila — ne morem se več spomniti — ali Lenbachova sorodnica, ali pa je bila z njim kako drugače v zvezi. Ves München je sočustvoval z nesrečno lepotico iz kavarne »Luitpold« in obsojal F. Stucka z Lenbachom vred. Relata refero. Sicer pa je Ažbè hvalil svojim učencem elegantno Lenbachovo potezo čopiča. Tudi nov način Stuckovega slikanja in kompozicije mu je bil všeč in leta 1901 je mladi slavist Ivan Prijatelj lahko videl, kako je Toni v svoji slikarski šoli postavil na podij moški akt v isti pozi s palico preko rame, kakor je to naslikal von Stuck v svoji »Vojnici«.

PROSPECT

der

AZBE-SCHULE

MÜNCHEN

Georgenstrasse 16.

Amalienstrasse 57.

Sl. 271. Prospekt Ažbetove šole

Za isti model in za isto pozo se je zanimala Ažbetova učenka in je prosila učitelja, naj obdrži isti model do prihodnjega tedna. Ažbè se je takoj postavil v smešno, dostojanstveno pozo in ji skozi ščipalnik mežikaje odgovoril, da je tej prošnji gotovo vzrok simpatija do modela. Gospodična se je našobila, videti je bilo, da pozna mojstrove šale in da mu ne zameri. Potem je Ažbè Prijatlju samozvestno razložil, da je ta učenka Nadežda, hči srbskega ministra Petrovića. K temu je Ivan Prijatelj pridral, da je hotel mojster tako pokazati svoje omalovaževanje žensk.³ Resnici na ljubo moram povedati, da Nadežda Petrović iz Beograda ni bila *hči ministra, ampak svetnika v ministrstvu financ, Mite Petrovića*, ki je imel veliko hišo v mestni četrti Paliluli, kjer sta bila večkrat gosta Vesel in Grohar. Nadežda Petrović (1874—1915) se je najprej šolala pri srbskem slikarju Đorđu Krstiću, nato je odšla v München v Ažbetovo šolo in na akademijo. Odtod je odšla v Pariz, kjer se je navdušila za Cézannea, katerega umetnost je tedaj začela osvajati. L. 1903 se je vrnila v Beograd in postala član organizacijskega odbora za prireditve prve jugoslovanske umetnostne razstave v Beogradu. Kot učenica je Nadežda pokazala močan slikarski temperament in je prednjačila v razvoju srbskega impresionizma. Pripomnim naj še, da se je Grohar Petrovićevi hiši oddolžil za dolgo uživano gostoljubje s tem, da je naredil imeniten portret Nadeždinega očeta Mite.

Nesrečni zaznamovanci skušajo često svojo nakazno zunanost omiliti z raznimi posebnostmi, s katerimi hočejo zbuditi v bližnjem krogu zanimanje ali celo občudovanje. Tako je Ažbè hrepenel po odlikovanjih. In res je leta 1900 prejel viteško stopnjo Franc-Jožefovega reda za kulturno delovanje izven meja avstro-ogrske monarhije, kar je dalo povod za razne komentarje in zasmehovanje s strani umetnjakarskih bohémov v Schwabingu. Mirni Toni pa ni nič zameril, če so sedaj nekateri hudo mušneži imenovali njegovo šolo »Ažbè-Ritterschule«. Odlikovanje je Ažbè dobil s posredovanjem dveh aristokratskih Madžarov, grofa Crenvilla in grofa J. Zichyja, katerih prvi je bil učenec Ažbetove šole, drugi pa je živel v Münchenu kot avstro-ogrski poslanik na bavarskem dvoru. Ker je imel grof Crenville zelo vplivne zveze pri avstrijski vladi, je hotel svojemu ljubemu mojstru preskrbeti profesuro na dunajski slikarski akademiji, toda s svojo akcijo ni uspel. V zahvalo za prejeto odlikovanje je Ažbè poklonil grofu Zichyju svoje najbolj dovršeno delo »Portret zamorke«,⁴ katero je razstavil na prvi umetnostni razstavi v Ljubljani (1900) in na prvi razstavi v Beogradu (1904). Grof Zichy pa je sliko po avstrijskem prosvetnem ministrstvu poklonil ljubljanskemu deželnemu muzeju. Matej Sternen trdi, da je beograjska razstava prinesla Ažbetu odlikovanje z redom sv. Save II. stopnje, ali o tem mi ni mož nikdar niti črhniti, tudi ni nikdar nosil tega odlikovanja. Verjetno mu ga nikdar niso dostavili, sicer bi si ga mali ničemurnež gotovo obesil okoli vratu in pripel na desno stran fraka pripadajočo zvezdo tega ličnega reda. Še leta 1905 mi je Ažbè pogosto omenjal grofa Zichyja in njegovega prijatelja Karla Krumbacherja. Izgleda, da tedaj še ni bila pretrgana vez med to trojico. Grof Zichy se namreč ni zanimal samo za politiko in umetnost, ampak je zelo cenil tudi znanost, zlasti bizantologijo. Eden od

Sl. 272. Dr. Milutin Zarnik, Tipi iz Ažbetove šole

ustanovitelj te vede je bil K. Krumbacher (1856—1909), začetnik in organizator seminarja za srednjeveški in novogrški jezik na univerzi v Münchenu. Splošno znano je njegovo impozantno delo »Geschichte der byzantinischen Literatur« (1891) ter periodično, še izhajajoče glasilo »Byzantinische Zeitschrift« (od 1892 dalje). V bavarski rezidenci sta štu-

dirala bizantologijo dva nadarjena Srba, Dragutin Anastasijević in Branko (oziroma Filaret) Granić, poznejša univerzitetna profesorja, ki sta včasih prišla v Ažbetovo družbo v krčmi »Simplicissimus«.

Za časa mojega bivanja v Münchenu se je tam ustavil tudi naš prosluli poet Oton Župančič, katerega sem peljal najprej v Ažbetovo šolo in potem na večerjo v »Simpl«, kjer sva prisledla k Ažbetovi mizi; pesnik in slikar sta se pristrčno razgovarjala o moderni umetnosti in münchenski literarni bohèmi. Ne vem več natanko, ali je Župančič prišel iz Pariza ali je bil na poti v Pariz. Ogledala sva si galerije slik in nočno življenje. V neki pivnici sva naletela na petčlansko tamburaško družino iz Like v narodnih nošah s crvenkapo na glavi. Ažbetu, ki je po svoji miselnosti postal že pravi Monakovčan, so obiski inteligentnih Slovencev vselej osvežili čustvo ljubezni do domovine.

Kakor smo že povedali, mu avstrijsko odlikovanje ni prineslo večjega spoštovanja v umetniških krogih, posebno ne pri bohèmi, ki je reagirala na pridobljeno »viteštvo« s posmehom in zafrkacijami. Najobčutljiveje je skušal osmešiti odlikovanca odlični slikar ter risar Eduard Thöny s karikaturjo, ki je bila objavljena tudi pri nas.⁵ Na njej je Ažbè predstavljen v zimski obleki s kožuhovinastim ovratnikom na plašču in kučmo na glavi, z brki navihanimi na »es ist erreicht«, na nosu jaha neizbežni ščipalnik, drža glave je mirna in resna z izrazom naivno ponosnega in častihlepnega »viteza«. Pravzaprav ni na obrazu skoraj nič karikiranega, to ni bilo niti potrebno, ker je umetnik-karikaturist svojo žrtev satirično pogodil z grbom namišljenega »viteza« Ažbeta: v stekleni posodi z ledeno vodo se hladi butiljka sekta, nad grbom lebdi plemiška krona s sedmimi rogljiči. Slikar F. Thöny je bil rojen na južnem Tirolskem (1866); njegova učiteljica sta bila profesorja Löffitz (1845—1910) ter Franz Deffreger (1835—1924) po rodu Tirolec iz Pustentala. Od leta 1897 je bil Thöny sodelavec evropsko slovečega lista »Simplicissimus«, ki je duhovito smešil konvencionalne napake najvišjih družbenih krogov in bogatega meščanstva, s težnjo po izboljšanju socialnih in političnih razmer. Znale so Thönyjeve slike iz elegantnega sveta in njegovi robato-humoristični prikazi bavarskega kmeta. Ko sem gledal Thönyjevo karikaturjo, sem si mislil: niso najslabši tisti sadovi, ki jih objedajo ose. Odličen Ažbetov prijatelj in občudovalec njegove šole je bil pokojni avstrijski podpolkovnik Hoffmann von Vestenhof, ki si je pridobil ugled med avstronemškimi slikarji. Leta in leta se je učil pri Ažbetu in, ko sem ga ob priliki vprašal, zakaj se še vedno uči, ko je že nad petdeset let star, mi je odgovoril, da je slikarstvo najtežja umetnost in da se je je treba do smrti vaditi in vztrajati, če se hoče doseči uspeh. Ni zadosti, da ima slika dobro obliko, poznati je treba tudi učinek barve, tehniko njih mešanja in uporabljanja, da ne govorimo o slikarskem komponiranju itd. Bil je to mož gentlemanskega obnašanja, umirjen v govoru in kretnjah. Takrat je ravno hrumela rusko japonska vojna, o kateri sva se kritično razgovarjala. Ker sem se pri tem zelo ostro zavzemal za Ruse in za Slovanstvo, bi bilo skoraj prišlo do dvoboja, če naju ne bi poravnal Ažbè. Kot zvest prijatelj se je von Hoffmann udeležil Ažbetovega pogreba (1905).

Ažbè mi je zaupal (sub rosa) nekaj o srbskem slikarju Risti Vukanoviću (1873—1918) in njegovi soprogi Beti, po rodu Bavarki iz Bamberga. Oba sta prišla leta 1890 kot učenca v Ažbetovo šolo in sta v njej ostala do leta 1898. Leta 1899 sta v Beogradu osnovala privatno »Umetniško šolo«, ki je bila pozneje podržavljena. Po Ažbetovi sodbi je bila Beta bolj nadarjena slikarica in bolj gibčnega duha kot njen kozavi mož. Slikala je kompozicije (žanr), portrete, krajine in akvarele. Bila je začetnica umetniške karikature pri Srbih. Kot članica umetniškega društva »Lada« se je udeležila večjega števila razstav v Jugoslaviji in v ino-

Sl. 273. Dr. Milutin Zarnik, A. Ažbè

zemstvu. Njena najboljša slika je »Zadušnice« v Beogradu v Narodni skupščini. Rista Vukanovića pa štejejo med prve srbske impresioniste. Najbolj znani sta njegovi sliki »Dahije« (Nar. muzej v Beogradu) in »Molitva« (muzej v Zagrebu). Ažbè je pripovedoval, da ga je nekega dne R. Vukanović nepričakovano obiskal in ga zaupno zaprosil, da bi mu popravil sliko, ki jo je rabil za umetniški konkurz, menda ob priliki podržavljenja njegove »umetniške šole«. Rista je dobro vedel, da je imela slika mnogo napak, posebno tehničnih, in da je bila daleč od popolnosti. Mojster Ažbè, ker ga je priroda ustvarila dobrega in prijaznega, ni odbil prošnje. Zaprl se je z Vukmanovićem v privatni atelje ter je popravljaval ure in ure, tako da je bila slika dovršena in popolna. »Veš, kar znoj me je polival, tako sem brisal in zopet z barvami mazal po sliki, ali prijatelju in učencu moram pomagati na noge,« je rekel mojster Toni. Kaj je predstavljala ta slika, ne vem več točno, menda »Srbskega guslarja«.

Kot Ažbetov prijatelj sem imel srečo, da sem bil z njim večkrat skupno povabljen na večerjo v hiše njegovih premožnih znancev in prijateljev iz Münchena. Tako sva nekega dne razkošno večerjala in pila renska vina v hiši A. Lydkeja, ki je bil sam slikar in obenem trgovec

z umetninami. Ker je mož nekaj časa živel med Slovenci, menda v Celju, smo se veliko pogovarjali o slovenskih prilikah, zlasti o štajerski deželi. Ker je bil gostitelj precej okužen od nemškega militarizma in je Slovence podcenjeval, sva si bila kmalu v laseh. Ko je prišel na vrsto še pogovor o rusko-japonski vojni, mi je rekel: »Le sanjajte o veličini Slovanstva tja do Tihega oceana.« Odgovoril sem mu: »Nam ni treba sanjati o impozantnosti Slovanstva, ker dejansko že imamo velikansko ozemlje od Adrije do Tihega oceana in ga smatramo za svojo domovino.«

Ažbè se ni vtikal v dnevno politiko in ni pripadal nobeni stranki, bil pa je liberalec, naprednjak, ali ne v socialno političnem smislu. Bil je svobodomislec v svetovnem naziranju. Vedno pa se je razveselil, če so slovanski narodi pokazali uspeh in napredek v umetnosti, znanosti ali politiki. Torej ni bil politični analfabet, kakor to večkrat srečujemo pri univerzitetnih profesorjih, ki poznajo samo svojo stroko, a o gibanju narodov in o umetnosti nimajo pojma. Kdor je ignorant v umetnosti, je duševni revež, pa naj bo še tako učen strokovnjak, ker razumevanje umetnosti nudi človeku več kot polovico najlepšega duševnega uživanja. To pripovedujem zato, ker so jugoslovanski dijaki večkrat prišli v »Simpel« na razgovor z mojstrom Ažbetom in pri njegovem omizju pretresali jugoslovanski problem. Srbi so imeli svoje društvo »Srbadijo«, Hrvati svojo »Hrvatsko«. Prvemu je predsedoval neki Stojanović, »stara bajta« z več kot dvajset semestri, drugemu pa je načeloval tehnik Z. Krček, čeden in veseljaški fant iz Slavonije. Vpliv moje politične brošure »Mazedonien und das türkische Problem« (1903), ki je pravzaprav potrdila jugoslovanski problem, se je že pojavljal med našo srednješolsko in akademsko mladino s tendenco, da se morajo jugoslovanska plemena in narodi pomiriti ter se pripraviti na postavitev lastne države. Nago-varjal sem člane obeh društev naj razpuste Srbadijo in Hrvatsko in ustanove »Ilirijo« kot skupno društvo za Srbe, Hrvate in Slovence. Res so dijaki pristali na ta predlog, ki je bil sprejet na skupnem zborovanju. Tudi mojster Ažbè se je udeležil tega zborovanja in je zaklical »nur auflösen beide Gesellschaften, nämlich«. Hrvati so res držali besedo in razpustili svoje društvo, medtem ko so se Srbi potuhnili in ostali pri starem partikularizmu. Dan pred mojim odhodom iz Münchena (v juniju 1905) sem dobil kot izvoljeni predsednik »Ilirije« od bavarske oblasti potrdilo društvenih statutov. V Zagrebu pa me je nekdo zatožil zaradi tega koraka in tamošnji list »Srbobran« me je dobro okrcal, češ da »Srbi ne potrebujejo nikake Ilirije«. Zanimivo je pri tem omeniti, da je bilo ime Ilirija zoperno tudi srbijanskemu Bismarcku, Nikoli Pašiću (1845 do 1926). On in naš poslanik Milenko Vesnić sta mi zelo zamerila, da sem leta 1919 v Parizu izdal politično knjigo »Ave Illyria«.

Nekajkrat je razgovor nanesel tudi na slavnega slikarja in grafika Adolfa Menzla (1815—1905), znanega v slikarskem svetu Nemčije pod imenom »die kleine Exzellenz«. Vzpon tega izredno delovnega moža kaže v primeri z našim Ažbetom ravno obraten razvoj. Prvi je začel kot skromen litograf in risar, pa je napredoval iz leta v leto s svojimi kompozicijami v barvah tako, da je postal evropska znamenitost ter dosegel najvišje časti. Število njegovih del je ogromno, Ažbè pa je ustvaril nekaj

ob koncu študija na monakovski akademiji, po ustanovitvi svoje slikarske šole pa je prenehal ustvarjati, star šele 38 let. Nočno življenje v duhoviti bohémški družbi mu je ohromilo voljo za umetniško naprežanje in delovanje. Da bi zmanjšal resničnost posmehov in opazk o svoji pritlikavi postavi, se je Ažbè rad pozival na »malo ekscelenco«, češ da sta oba majhna, a da sta odlična junaka na polju umetnosti. Ažbetov pogled je bil krotak, Menzlov pa prodoren, dà, skoraj krvniški, izraz železne

Sl. 274. Kathy Kobus

volje. Nekega dne je prišel A. Menzel v München in je odšel v prvovrstni hotel »Zu vier Jahrzeiten«; ob tej priliki se mu je predstavil naš Toni in bil zadovoljen, da je Menzel omenil, da pozna njegovo ime in sloves njegove šole. Škoda, da ni kdo napravil fotografskega posnetka sestanka teh dveh možičkov. Oba z velikima glavama, ali njuni buči nista bili votli, temveč sedež velikih možganov in močnega duševnega življenja. Ob medsebojnem opazovanju nista mogla drug drugemu očitati debele glave, kakor je to storila sova, rogajoč se senici, da je glavanka, saj imata obe ti dve ptici debeli glavi.

Pri vsej telesni pomanjkljivosti in življenjski neresnosti pa je Anton Ažbè užival ugled ne samo v umetniških krogih, temveč tudi v širših krogih občinstva. Zadnjikrat sva se z pobratinom Ažbetom videla dan pred mojim odhodom iz Münchena in sicer pri kosilu v umetnjakarski krčmi »Simplicissimus«, kjer mu je gospodinja Kathy Kobus pripravila dietno jedačo. Bolezen v grlu mu je razjedla glasilke in je užival samo

mehke jedi, največ vkuhano sadje. Glasu ni več imel, besede je samo še šepetaje izgovarjal. Kajenje in pitje vina je seveda opustil. Tolažil sem ga z lepimi besedami, želeč mu ozdravljenja. Za slovo sva si »fest« stisnila roke in se nisva več videla.

S tem končujem prvi del spominov in prehajam k Ažbetovi slikarski šoli v Münchenu.

II. Ažbetova slikarska šola

Nikakega pravega pomena ne bi imelo pisanje spominov na pisano življenje zanimivega bohéma Antona Ažbeta, če ne bi stal za tem bohémom umetnik in znamenit učitelj slikanja in če ne bi bil ta učitelj tudi ustanovitelj lastne šole, sloveče daleč po svetu. V kratkih potezah so jo opisali in predstavili mojstrovi učenci, ki so postali imenitni slikarji: Emil Pacovský,⁶ Rihard Jakopič⁷ ter Matej Sternen.⁸ Njih članke bomo dopolnili z našimi spomini.

Šola se je uradno v nemškem jeziku imenovala »Die Ažbe-Schule«. Ustanovljena je bila spomladi 1891 in je trajala še po mojstrovi smrti, najprej pod vodstvom Riharda Graefa, bivšega učenca istega zavoda.

Ko je mladi Ažbè zapustil Ljubljano in delavnico Janeza Wolfa (1884) še pred smrtjo tega svojega prvega učitelja, se je vpisal na dunajsko umetnostno akademijo, kjer se je učil pri profesorjih Griepengerlu in Eisenmengerju. Ker mu ta dva učitelja nista bila posebno všeč, se je odpravil v München, kjer je umetniška dediščina po obeh kraljevskih mecenih, po Ludoviku I (1825—1848) in Ludoviku II (1846—1886) obrodila bogat sad. München je postal središče upodablajoče umetnosti. Ažbè se je vežbal in izpopolnjeval na monakovski akademiji sedem let pri profesorjih Löffltzu, Haecklu in Müllerju. Po preteku dolgoletnega študija se je počutil sigurnega v slikarski tehniki in začel ustvarjati slike in jih razstavljati v Glaspalastu. Semtertja je dobil naročila od bogatih ljubiteljih slikarstva. Takrat sta obiskovala monakovsko akademijo Ivana Kobilca in Ferdo Vesel. Kmalu za tem je tja prišel Rihard Jakopič. Ti dnevi in te prilike so pomenili razpotje za Ažbetovo bodočnost, ali se bo podal na pot intenzivnega umetniškega delovanja in ustvarjaja, ali si pa bo izbral kak drug poklic. V prvem slučaju bi bil brez dvoma postal slaven slovenski slikar, verjetno imenitnejši kot njegovi učitelji na akademiji. Toda usoda mu je namenila drug poklic, postal je učitelj slikanja v lastni šoli, znani širom Evrope. Ni mu bilo sojeno doseči slavo Lenbacha, Stucka ali Züglja. Morda si je po dolgih letih učenja in stradanja zaželel miru in poštene meščanske udobnosti, ki mu jo je nudil zaslužek lastne slikarske šole. Kakor smo že povedali je imel mojster srečo s svojim podjetjem, ne samo z uspehi pri učencih, tudi z uspehi pri dohodkih. Zaslužil je toliko, da je lahko vzdrževal šolo, plačeval modele, se lepo oblačil, pošteno jedel in pil. Zahajanje na večerje v restavracijo »Dichtelei« in umetnjakarsko krčmo »Simplicissimus« ga je zapeljalo, da je raje tu sedel med duhovitimi prijatelji, kakor da bi ustvarjal v svojem ateljeju.

Ob mojem prihodu v München, oktobra 1904, mi je mojster razkazal prostore svoje šole, ki se je nahajala v Georgenstrasse v leseni zgradbi

ANTON ACBÉ

genannt Professor Nämlich, Inhaber der größten Malschule Münchens, ein ausgezeichneter Lehrer, außerdem ein großherziger, uneigennütziger Mensch, der zugleich mit Max Halbe, Ludwig Scharf, Frank Wedekind, Hannes Ruch, Graf Kaiserlin etc., den elf Scharfrichtern und den Zeichnern vom Simplicissimus, Kathi in ihren Anfängen tat- und trunckkräftig unterstützt hat, und die auch jetzt noch ihre hochgeschätzten Gäste sind. — Leider hat der Tod die illustre Tafelrunde gelichtet, denn Acbé, Rolf, Wilke, Albert Langen und von Reznicek sind von uns geschieden. Und wir gedenken ihrer oft in den fröhlichsten Stunden.

Sl. 275. Posmrtnica Ažbetu in tovarišem iz Simplicissimusa

in ki je nekdanj pripadala ruskemu knezu Ščerbatovu. Le-ta jo je pri odhodu iz Monakovega prodal arhitektu Seidlerju. Kmalu zatem je bila oddana Ažbetu v najem. Zgradba je bila sestavljena iz gornjega in dolnjega dela, ki je bil spredaj, dočim je nadstropje stalo v ozadju. V nadstropju je imel kabinet njegov starejši učenec, ki je opravljaj službo nekakega reditelja (»Obmann«). Mojster mi ga je predstavil v osebi

visokoraslega, mladega moža z imenom Rihard Graef. Karikiral je svojega učitelja v disputu s slikarjem Reachom. Na podiju so bili postavljeni razni modeli in okoli njih so risali ter slikali učenci obeh spolov. Bili so pripadniki raznih narodnosti. Najprej mi je predstavil slovenske, hrvatske in srbske učence z imeni: Matej Sternen, I. Vukelić, R. Krušnjak, Drakulić, Ivanić (ali Ivanović), Rudolf Jakhel, Levičnik. Od Nemcev sem obdržal v spominu samo ime von Hoffmann, od Ogrov ime grofice Somšič, od Romunov ime lepe Hansi Deciu, ki je bila po rodu iz Hanovra in poročena z imovitim romunskim vlastelinom Georgijem Deciu. Poznejši slikar Tratnik se je takrat vpisal na tamošnjo slikarsko akademijo. Že prej so obiskovali Ažbetovo šolo talentirani učenci, ki so pozneje postali pravi umetniki, pa tudi visoki aristokrati, kot na primer Friedrich Karl Hessenski, princa Ernest von Sachsen-Meiningen, dva ruska kneza Ščerbatova, knez Kudašev, kneginja Wrede, grof Firmian in grof Crenville. Zanimivo je vedeti, da je Igor Grabar, poznejši ravnatelj in konservator Tretjakove galerije v Moskvi, bil Ažbetov učenec in celo njegov asistent ter vodja kurza za tihožitje (okoli 1900). Istočasno se je tam učil tudi Aleksej Javlenski. Iz te lesene šole je izšlo tudi precej Čehov: Ludvik Kuba, E. Pacovský, Ferdo Velc in Pelikan. Tem se pridružujejo še učenci raznih narodnosti: Angleži, Nemci, Francozi, Amerikanci, Švedi, Poljaki, Nizozemci in Madžari. V tem članku prinašamo tudi risbe Milutina Zarnika iz Ljubljane, ki se je tudi učil risanja pri Ažbetu.

Pri odhodu iz šole sem videl na poti, ki je vodila med vrtovi in drevjem k šolskemu poslopju, večje število mladih gospodov in oficirjev, ki so čakali svoje prijateljice, Ažbetove učenke. Na lastne oči sem videl, kako je mlad gardni poročnik prišel v paradni uniformi kakor pav, da bi ugajal lepotici in vrgel iz sedla svojega konkurenta. Učencem so sledili modeli in kot zadnji je zapustil učilnico reditelj (Obmann). Ko sem tretjič obiskal šolo, me je prijatelj Ažbè povabil, naj prisostvujem korekturam in metodi njegovega pouka v risanju in slikanju. Vsakemu učencu je zabičal, da mora risati modele po principu krogelje (Kugelprinzip) in polagati barve po načinu kristalizacije barv. Preden s tem nadaljujem, naj podam sliko vrveža in učenja v šoli, kakor je to videl sloveči nemški romancier Leonhard Frank v svojem autobiografskem romanu »Links wo das Herz ist« (Levo poleg srca). Ker se je ta Nemec iz Würzburga ob Majni učil slikanja pri našem Ažbetu,⁹ je imel priliko dodobra spoznati učiteljevo dejanje in nehanje. V prevodu Mile Klopčiča se glasi opis Ažbetove šole, eno leto pred mojstrovo smrtjo, takole: Slikarska šola je bila na Georgenstrasse v leseni hišici, ki je stala v vrtu. Spodaj je bil atelje, iz katerega so vodile kurjim gredam podobne stopnice navzgor do lesene galerije, s katere je bil dohod do majhne kamere, v kateri je stanoval lastnik šole, gospod Ažbe. Ležal je oblečen na postelji v globokem alkoholičnem stanju. Steklenica s konjakom je stala poleg njega. Njegova šola je bila slavna, veljal je za genialnega učitelja. Bolj nadarjeni mladi ljudje so zapuščali akademijo, da bi študirali pod njegovim vodstvom. Iz vseh evropskih dežel so prihajali učenci umetnosti k njemu. Nič ni vprašal, ali učenec lahko plača in tudi nikdar

ni vedel, kdo je šolnino plačal in kdo ne. Dokler je bil v predalu njegove nočne omarice denar za modele in konjak, je bilo knjigovodstvo v redu. Mnogi so čakali, da se izprazni kakšen kvadratni meter njegove slikarske šole, ki je bila prepolna: »Kdor prvi pride, prvi slika,« je bila njegova stalna šala, ki je bila zelo všeč njemu in učencem, ki niso mogli plačati. Delavno tišino je pretrgalo škripanje. Ažbè je stal zgoraj na leseni galeriji v svojem s kožuho vino podloženem črnem plašču s kožuho vinastim ovratnikom. Črno, četrť metra visoko kučmo je imel potisnjeno globoko na čelo. Privzdignil je spodaj plašč, ki mu je segal do gležnjev, stopal stopnico za stopnico navzdol zelo počasi, do prvega učenca, s svojimi nogami na »X« in podrsavajoč, kakor otrok, ki se uči kotalkanja. Začela se je ura korigiranja, zaradi katere je on s svojo šolo vred slovel. Spustil je prečko na stojalu za 40 cm nižje, v višino svojih oči — bil je majhen kakor desetleten fantič. Učenci so stali okrog njega in pazljivo gledali, kako je Ažbè akt, ki je visel v zraku, z nekaj potezami postavil na noge, v pravilni razdelitvi teže telesa. »So, nämlich!« (tako, namreč) je rekel in stopil počasi k sosednjemu stojalu. Ta učenec je ves teden pacal študijo akta, ki je bila le za dlan visoka. Ažbè jo je z ogljem prečrtal počasi od leve rame povprek navzdol do desne noge in rekel: »nobenih kosti, nobenih mišic, nobene anatomije, nämlich.« Potegnil je debelo korekturo okoli skrbno retuširane fotografije in pod pogledi njegovih gledalcev se je pokazal akt modela, ki je stal na podiju. Ažbè je bil kirurg, operiral je svoje učence s tem, da je operiral njih dela. Marsikdo je pod njegovim nožem umrl in zapustil šolo. Nadarjeni pa so se naučili, kar se lahko naučiš od svojega učitelja. Naslednji črnotas mladenič z debelim nosom in upadlimi, kot kutina rumenimi lici je bil tako zatopljen v svoje delo, da se je ozrl kvišku šele, ko ga je Ažbè potrepal po ramenu. Ta učenec ni narisal moškega akta, pač pa ženski život, samo tisti del nad popkom in stegni, v trikratni naravni velikosti. Ažbè, ki je bil zaradi debelega kožuho vinastega plašča skoraj tako širok kakor visok in je kljub visoki kučmi segal učencem le do prsi, se je zasmeljal s temnim alkoholičnim glasom in dejal: »Dobro, nämlich. A nikar ne hodite k zdravniku za norce, pač pa h kakšnemu dekletu, nämlich!«

Da, točno tako se je obnašal in tako je učil Ažbè v svoji šoli tudi za časa mojega bivanja v Münchnu. Leonhard Frank je opisal in predstavil učiteljevo življenje in delovanje nazorno in zanimivo, kakor to zmore le pravi pisatelj-umetnik. Vse lepo, ali zanikati moramo trditev L. Franka, da je prišel v Ažbetovo šolo v poletju 1905, ker je že v juniju istega leta Ažbè toliko oslabil, da je komaj hodil in zaradi bolečine v grlu samo šepetaje govoril. Ker ga je L. Frank predstavil le v kožuhu in kučmi, se to more nanašati v skrajnem slučaju le na zimo leta 1904/1905. Tudi ne odgovarja resnici, da je Ažbè stanoval v mali kamri na galeriji svoje šole in si točil iz steklenice konjak pred očmi svojih učencev. Če se ni zadržal v »Simplu«, je spal in stanoval samo v svojem privatnem ateljeju v Georgenstrasse. V šoli je Ažbè poznal samo resno tovarištvo, zavedajoč se odgovornega in resnega poklica učitelja umetnosti.

Rekli smo, da se je Ažbè posluževal pri učenju v svoji šoli dveh glavnih principov, namreč »Kugelprinzipa« in principa »kristalizacije barv«, kar naj nam raztolmačita njegova učenca Pacovský in M. Stern. Prvi se izraža takole o Kungelprinzipu: »Vsaka stvar v prostoru, ki se plastično uveljavlja, se da izvajati iz krogle. Vse plastično je oblo in je podrejeno zakonom plastičnega upodabljanja idealnega oblega predmeta — krogle. Zato so se morali učenci najprej naučiti slikati kroglo. Potem je učenec lahko naslikal glavo, akt, drevo, lonec, draperijo ali pa tudi oglat predmet. Slikanje po principu kristalizacije barv je bilo v nasprotju z dotedanjo akademsko maniro, ki je mešala barve s križanjem čistih barv, ker ostane v tem primeru barva tudi na platnu lepa in vibrira dalje kot je prej vibrirala na paleti. Na Münchenski slikarski akademiji sta uvedla ta princip slikanja H. Zügel in R. Herterich. »Razumljivo je,« pravi M. Stern, »da je imel Ažbè svoje vzore med onimi starimi slikarji, ki so imeli smisel za barvno pojmovanje.« V Ažbetovi šoli so visele reprodukcije del Velasqueza, Goye, Tintoretta. E. Pacovský pripoveduje, da so Ažbetovi učenci zares naslikali ono, kar je učitelj hotel doseči. Kaj bo dosegel ta ali oni s pridobljenim slikarskim znanjem, za to se ni briga. To je bila stvar vsakega posameznika.

Če pomislimo, kako suvereno je naš Ažbè poznal tedanjo moderno slikarsko tehniko, kako mu je šlo od rok slikarsko komponiranje in kako je bil vsestransko globok in nadarjen, nas prevzame čuvstvo obžalovanja, da je nehal ustvarjati, ko je dosegel vrhunec znanja in ga je boginja umetnosti pričakovala, kakor nevesta svojega ženina. Glavni del krivde pri tem tragičnem preokretu nosi prevelika navezanost našega Ažbeta na umetnjakarsko krčmo »Simplicissimus« in njegovo demonsko lastnico Kathy Kobus.

III. Umetnjakarska krčma »Simplicissimus« in njena lastnica Kathy Kobus

Wo wird die deutsche Kunst gemacht,
dass nur die Lappen fliegen?
Wo sitzt auf jedem Stuhl bei Nacht
ein Schwabinger Geniechen?
Wo wird bewiesen, klar und gross,
dass Goethe ein Rhinoceros?
Ich weiss es, und drum gröhlich los:
Es gibt auf dem ganzen Globus
nur eine Kathy Kobus.

»Das Lied von der Kathy Kobus«
(iz Münchenske »Jugend«)

Es ist eine ganze Welt für sich, dieser Simpl, und es ist kein Wunder, dass von überall Menschen herkommen, um ihn anzuschauen, und dass sich Künstler und Künstlerinnen jeder Art dort hingezogen fühlen.

Hans Bötticher

Anton Ažbè je bil toliko povezan z ustanovitvijo krčme »Simplicissimus« in življenjem v njej, da so ob mojstrovi smrti časopisi omenjali Kathy Kobus, in ko je ta po dolgem presledku 24 let umrla (1929), so se Münchenski časopisi spomnili tudi Ažbetovega imena. Nekateri so celo govorili, da so urno s pepelom umrle Kathy Kobus položili v Ažbetov grob, ali o tem nisem mogel izvedeti nič zanesljivega. Od kod in od kdaj datira mojstrovo znanstvo s Katico iz »Simpla«, o tem mi mož ni hotel nikdar ničesar povedati, čeprav sem ga včasih vprašal. Da pa je bilo poznanstvo čvrsto in da je imel Ažbè pri ustanovitvi Simplicissima važno

Sl. 276. Posebna soba v Simplicissimusu

udeležbo, dokazuje jubilejna knjiga — menda ob dvajsetletnici obstoja, ki jo je izdal hišni pesnik (Hausdichter) Hans Böttcher¹ leta 1911. V tem malem albumu stoji na prvem mestu fotografija Antona Ažbeta (Acbé) čez celo stran, kar naj bi pomenilo, da je delo posvečeno v prvi vrsti spominu našega slikarja. Na drugi strani istega lista pa so navedeni v posvetilu razni umetniki: romanopisci, dramatik, pesniki, slikarji, risarji, velik krog prijateljev, ki je pomagal Kathy Kobus ustanoviti in vzdrževati krčmo »Simplicissimus«. Na vrhu posvetila stoji natiskano z velikimi črkami ANTON ACBÉ, niže pa so naštetni člani tega prijateljskega kroga, ki se je shajal v omenjenem lokalu pri večerji, zlasti pa pri kroku do zgodnjih jutranjih ur: Max Halbe, Ludvig Scharf, Frank Wedekind, Hannes Ruch, grof H. Kayserling itd. Potem sledi omizje »enajstih rabljev« (Die elf Scharfrichter) in risarji lista »Simplicissimus«, ki so vsi podpirali gostilničarko kot krepki pivci (tat- und trunkkräftig). Pri tem omenja posvetilo prosvetljeno omizje (illustre Tafelrunde) tudi umrlih članov: A. Rolfa, Wilkea, A. Langena, A. Ažbeta in Reznička, sli-

karja elegantnega damskega sveta. V tej knjigi sta Kathy Kobus in pesnik Bötticher določila kraljevsko mesto našemu rojaku Ažbetu, ki je bil do svoje smrti osrednja osebnost umetnjakarske bohème v Münchenu. Kljub vsemu svojemu bohemstvu pa je ta možič zbujał vesplošno spoštovanje kot lastnik največje slikarske šole v bavarski prestolnici, kot izvrsten učitelj in kot velikodušen in nesebičen človek (grossherziger und uneigennütziger Mensch), kakor piše avtor spominske knjige. Javno mnenje je tako povezovalo Ažbeta, njegovo šolo in njegove prijatelje s »Simplom«, kot so kratko imenovali omenjeno umetnjakarsko krčmo, da si ne moremo misliti enega brez drugega. Vsak inteligentnejši turist je obiskal ta znameniti lokal bavarske rezidence, da bi videl nositelje nove umetnosti in novega demokratskega življenja. V »Simplu« so se počutili vsi enake in enakovredne, ko so uživale lepoto aristokrati pozabili na svoje grbe in gradove, bogati inteligentni meščani na svoje palače ter polne blagajne. Prijateljsko so se približali umetnikom, razvezali svoje mošnje v prid umetnikom, nositeljem duševne pomladitve.

Vprašujemo se, zakaj je postal »Simpel« privlačna točka za inteligentni ponočnjaški svet in kako je bila urejena ta umetnjakarska krčma, v kateri je imel svoj prestol Anton Ažbè, kralj tamošnje boheme?

Umetnjakarska krčma »Simplicissimus« se je oficialno imenovala v nemškem jeziku »Künstler-Kneipe Simplicissimus« in je ležala v mestnem predelu Schwabing, Türkenstrasse 57; njena lastnica je bila Kathy Kobus (1855–1929). Münchenska mestna četrt Schwabing pa leži na severovzhodnem oglu mesta, nekako od Karl-Theodorstrasse na severu, do Schleissheimstrasse na zahodu, do Schwabingerbacha ter Kaulbachplatz na vzhodu. Južno od Schwabinga se vrstijo znamenita javna poslopja umetnosti in znanosti, kakor univerza, akademija upodablajoče umetnosti itd. V severnojužni smeri seka to umetniško četrt Belgraderstrasse, kjer je avtor tega spisa leta 1904 stanoval in od koder je imel kratko pot do Ažbetove šole in do »Simpla« ali do Maximiliankellerja. V tem mestnem predelu je stanoval in se kretal naš Ažbè, v glavnem seveda po Georgenstrasse, Elisabethstrasse in Türkenstrasse. Redkokdaj je zapustil to mravljišče umetnikov, zlasti študentov upodablajoče umetnosti. Schwabingu je ostal zvest do svoje smrti.

Poslopje hiše št. 57 v Türkenstrasse je bolj skromno in ne nudi nič posebnega niti v pogledu arhitekture niti v pogledu prostora. Nad glavnim vhodom je bila pritrjena svetilka, ki je metala na ulico rdečo luč, klicaje pasantom: »Pridi noter, prezgodaj je še za spanje!« Tu je bila umetnjakarska krčma »Simplicissimus«, kratko »Simpel« imenovana. Čez dan je bil lokal bolj mrtev in od študentov obiskan, ki so bolj malo potrošili za kosilo, in še to največkrat »na vero«.

Čez dan se je dalo najbolj razgledati po gostilniških prostorih, zlasti opazovati stene, na katerih so visele mnoge slike. V prvi sobi, kjer je bila pijača in jedača nekoliko cenejša, so visele mnoge slike. Tu so viseli prvenci slikarjev, ki so se borili za življenjski obstanek, pa so svoje prve umetniške produkte prodali ali zastavili gospodični Kobus. Na znotraj se je prostor zožil in prešel v nekak širši hodnik, ki je vodil v večjo notranjo sobo, ki je imela lepše pohištvo, podium za klavir, pevce in

igralce. Na stenah so viseli portreti in karikature znanih umetnikov, slikarjev in literatov. Tu so bile razvrščene oljnate slike, akvareli, risbe, radiranke, ki so jih ustvarili Uhde, O. Seidel, Kaulbach, Segantini, Reznicek, Harburger, Vautier, Weissgerber, Futterer, Ažbè itd. Nasproti klavirju je imel svoj stol in stalno mizo naš Ažbè; nad njo je visel njegov avtoportret iz njegove zgodnje monakovske dobe. Bil je naslikan v dveh tonih, kakor je delal von Lenbach po mišljenju M. Sternena v prvih letih.

V času večerje in pozneje je bila notranja soba razsvetljena z magično rdečo lučjo v pričakovanju gostov. Pri klavirju je sedel hišni pianist (Hauspianist) Klieber (čez dan uradnik kemične tovarne). Mlade lepe natakarike so stale v pripravljenosti, da postrežejo gostom. Počasi so začeli prihajati tudi drugi najeti umetniki v posvečeno notranjost »Simpla«: hišni pesnik Hans Bötticher, temperamentna in graciozna odrska diva Mary Irber, Anny Durini s kitaro, s katero je spremljala svoje »Schnadahüpfl« in še mnogo drugih pevcev, igralk, pesnikov, ki so nastopili šele po večerji, seveda v glavnem naročeni in honorirani od gosposdične Kathy. Ker je Ažbè navadno tukaj večerjal, je spadal med prve večerne goste in ker se je rad zasedel, je bil običajno tudi poslednji gost. Ko je došel do svoje mize, so prihitele natakarike in Kathy, če je bila v lokalu, in so ga vse spoštljivo pozdravile, mu pomagale sleci plašč in ga spravile s klobukom vred v garderobo. Naš »gospod profesor«, kakor ga je ženska služinčad titulirala, se je vsedel na stol pod svojim avtoportretom in povečerjal kaj malega, kar pa je moralo biti dobro pripravljeno. Potem si je prižgal avstrijsko viržinko, ki mu je neprestano ugašala med meditiranjem o barvah njegovih bodočih slik, pa jo je ponovno in ponovno prižgal. Navadno si je naročil belega terlanca iz južne Tirolske, ali pa rdečega veltlinca iz iste dežele. Ko je tako zadovoljil svojim fiziološkim potrebam, je začel zadovoljno opazovati bližnjo okolico in odzdravljati številnim prijaznim pozdravom prišlecev. Tukaj na svojem prestolu, kakor sem imenoval njegov stol, je izgledal impozanten in marcijaličen, čisto drugačen, kot če je hodil. Nihče ne bi bil mislil, da je to oni mali možic »Toni« — Anton Ažbè —. V čem tiči skrivnost te morfološke metamorfoze, sem se vprašal? Nalašč sem prišel podnevi v gostilno, ko »prestol« še ni bil zaseden in sem videl, da je bil čisto drugače grajen in izoblikovan kot drugi stoli. Ker nisem verjel kakim čarovnijam in magični moči, sem takoj pomislil, da je tu imela prste vmes prebrisana gospodinja. Kathy je namreč postavila stol na nekoliko višjo podlogo in ga je dala tako narediti, da je skoraj pritlikavi mojster izgledal v sedečem položaju tako velik kot normalno visoki možje. Zato se je kolikor mogoče vzdrževal hoje na stranišče, samo da ga ne bi gostje videli v pristni izdaji. Za Ažbetovo rezervirano mizo, se ni smel nihče vnesti, razen njegovih dobrih znancev, ki pa so lahko s seboj pripeljali kakega novina in mu ga predstavili. Gostje so Ažbeta od vseh strani pozdravljali kot »prosit Herr Professor!« V obraz ga ni nihče tituliral »Professor Nämlich«, kakor nekateri trdijo, pač pa se je o njem tako govorilo v tretji osebi.

Ko je mojster popil prve čaše terlanca in bil že truden od meditiranja o barvanih efekti na njegovih bodočih slikah, je vzkliknil: »Jutri

pa začnem, veš...« Njegove lepe, plave oči so se široko odprle, pa je zaklical pianistu Klieberju pri nasproti stoječem klavirju: »Herr Klieber! Bitte ‚Der Bauer und der Dichter‘ ali pa ‚Zu Rotenburg an der Tauber, nämlich...‘« To sta bili namreč dve melodiji, ki sta bili vseh našemu Toniju.

Čimbolj je mineval čas med večerjo in polnočjo (ali tudi jutranjo tretjo uro), tembolj so se polnili gostilniški prostori. Često je postala situacija tako kritična, da bi se morali mnogi gosti vrniti. Ali prebrisana in navihana Kathy je vedno našla pot iz zagate. Iznašla je pravo umetnost zblížati in zbiti goste okoli že zasedenih miz, držeč se principa, nikdar ni žakelj tako poln, da ne bi sprejel še enega zrna. Hišni pesnik H. Bötticher je imenoval to spretnost: »Kathys Verpackungstalent«. To pa je prav prišlo mladim gospodom in damam, željnim medsebojnega poznanstva, ljubezni in uživanja. Ta eksperiment je Kathy ponovila tudi dvakrat ali trikrat v eni noči. Če se ji je gostilna dovolj napolnila, je nastopala Kathy v vlogi menagerja in reditelja, pristopila je k vsaki mizi posebej, mnogim podala roko, nekaterim znancem samo pomežiknila s svojimi jasnimi očmi, ki pa so se znale v kritičnih momentih jezno zablinkati. Da, to je Kathy Kobus, duša »Simplicissima«, strumna in impozantna ženska iz Traunsteina, s pikantnim nadihom črnih brčic, kar daje mehkim potezam obraza neko čvrstočo in ponos. Ko je bil končan honneurs za goste, je stopila na oder in spregovorila glasno v gornjebavarskem dialektu: »Bodite no tiho!« (Seids amoal staa!) in deklamirala »Das Kannonische«, »Die Blutegehn« in druge pesmi v kmečki govorici, pri tem pa je vpletala kratke nagovore in vzklike gostom in personalu, kakor: »Geh, so seids doch staa!« ali »Sakradi, wer schmeisst mir denn da hint'n wieder alle Glaseln z'samm!« Dobro razpoloženje občinstva je prišlo v svoj tok in zabava je po pozdravu gospodinje rastla. Po vrsti nastopajo razni umetniki in humoristi, bodisi kot prostovoljci bodisi kot plačanci. Počasi stopa na podij nadarjen violinist. Dunajčan, po rodu najbrže Slovak, ki pozdravljač znance galantno poljubi roko nekim damam. Fino položi lok na strune, katere je umetnik izrezal iz lasnih črev, kakor je v šali omenil Erih Mühsam. Akordi kompozicije »Ave Maria« in barkarole iz Hoffmann's Erzählungen se razlegajo po prostorih »Simpla«. Med ploskanjem povabijo godca k neki mizi, kjer zadostijo njegovi želji po šampanjcu. Ažbè, ki je postal dobre volje, si prižgal novo viržinko in naročil novo steklenico terlanca, pa zopet zakliče pianistu Klieberju: »Zu Rotenburg an der Tauber, nämlich«. Hitro pristopi solopevka in zapoje ob spremljavi klavirja priljubljeno pesem. Ker je ta melodija na Bavarskem obče znana, pojo v koru tudi gostje in celo Ažbè nekaj tiho mrmra v svoje velike brke. Že je minila polnoč, a Ažbè ni zapustil svojega prestola, niti za toliko časa, da bi šel ven zaradi fizioloških potreb, ne, on mirno sedi med pogostim prižiganjem svoje viržinke. Še vedno prihajajo novi gosti in družba se vedno bolj zblízuje, zaradi zgnetenosti veselo razpoložena, le k Ažbetovi mizi Kathy ne pošlje nikogar. Mojster se nahaja v situaciji splendid isolation. Če pa je prišel kak priznan umetnik ali prijatelj, mu je brez besede ponudil mizo in družbo. Take osebe so bile n. pr. Lydke, slikar

von Hoffmann, grof Kaiserling, grofica Somšič, M. Sternen, Hansi Deciu, operna pevka Hedwiga Geiger, Wally Ach,¹¹ baron von Osten-Sachen in nekateri jugoslovanski dijaki. S takimi člani svojega omizja se je znal mojster lepo razgovarjati ter razdreti marsikatero šalo.

Zanimivi so bili večeri, na katerih so se običajno zbrali dobavitelji »Simplicissima«, posebno vinski trgovci na debelo, ki so prišli v družbi

Sl. 277. A. Ažbè s študenti pri hišnem balu
v Simplicissimusu

svojih žena in odraslih hčera, v sijajnih večernih oblekah, z namenom, da bodo čimbolj postreženi in da bodo pustili čimveč denarja. Ob taki priliki ni imela samo Kathy bogat skupiček, ampak so bili večkrat deležni opulentne večerje tudi mladi kulturniki. Tu se je pilo, pelo, plesalo, da je v lokalu šumelo, kakor v panju.

Ko je bilo že dosti goslanja, je nastopil za spremembo plesalec Maks Pollinger s partnerico Bobby Weiss s svojim »Cakewalk« in »Matchiche«.

Nato prime Pollinger gospodinjo Kathy okoli pasu in jo zavrti plešoč alpski Schuhplattler in Dreher. Sledi hrumeč aplavz »bravo« in vse občuduje »hudičevo žensko«, ki se na vse spozna.

Popolnočne ure tečejo v »Simplicissimu« in na podij stopi Kathy s krepkim »Silentium für Ludwig Scharf.« Vse utihne in s spoštovanjem poslušajo gosti bradatega in kosmatega lirskega pesnika, ko deklamira svojo pesem »Proleta sum« ter »Das tote Kind«. Po časti zavzema lirik L. Scharf drugo mesto v etablisementu »Simplicissima«. Kakor nad Ažbetom, tako visi tudi nad njegovim sedežem njegov portret in izpod portreta plakat (Simpelplakat): rdeč buldog na rumenem polju, ki poskuša odpreti šampanjsko butiljko. Sicer pa pravi hudomušno hišni poet, da ta žival nikakor ne misli odpreti steklenice, ker se boji vode (je wasser-scheu). Okoli lirika Scharfa in njegove duhovite soproge so se zbirali številni stalni gostje, največ umetniki. Med skupaj zgnetenimi mizami, se je neprestano plazila, kakor belouška večno mlada cvetličarka (Blumenmädchen) s prekrasnimi rožami in nageljni v košarici, kar je samo povečalo barvno pestrost lokala in družbe.

Mojster Ažbè še vedno sedi na svojem mestu in s pepelom na ugasli viržinki še vedno meditira o kristalizaciji barv na njegovih bodočih slikah: »Jutri res začnem, hu-hu-hu...« Neprijetno ga iznenadi prihod nekega gospoda s šaljivim pogledom in s satiro na ustih. »Dober večer plemeniti vitez Ažbè!« »Futterer du bist a Vieh, nämlich!« mu odgovori naš Toni. Futterer je bil namreč znan monakovski slikar in risar, ki je rad zafrkoval našega mojstra in smešil njegovo odlikovanje, kar pa je bolj pomenilo nevljudnost, kakor šalo.

Na podij pod krasnim rokoko-ogledalom je stopil imeniten pevec Heinz Lebrun, ki je pel s polnim tenorjem, potem pa se je obrnil k dami v obleki kričeče barve in jo nagovoril z originalnim začetkom: »Mary, du bist eine Gans!« Ta sirota, ki je bila slaba pevka in slaba slikarica (Malweib) ni pokazala užaljenosti, ker Mary je bilo v nasprotju s svojo zunanostjo srčno dobro dekle.

»Veš, prijatelj Niko, tukaj nastopajoči domači umetniki, zlasti plesalci in plesalke niso slabi, ali vendar se lahko skrijejo pred Isodoro Duncan, ki je pred nedolгим časom tukaj nastopila in je sedela tudi pri moji mizi.« je pripomnil Ažbè. Trdil mi je, da ni še nikoli videl tako visoko umetniškega plesa »Weisst sie war eine Mordstänzerin«. Isadora Duncan (1878—1927) je bila ameriška umetniška plesalka, ki je leta 1899 prišla v Evropo na umetniško potovanje, boreč se proti baletu in za reformo umetniškega plesa v smislu grškega antičnega plesa v koru. Gibi njenih plesov so bili naravni in neizumetničeni stremelj za klasično ritmično in harmonično jasnostjo. Plesala je po glasbenih kompozicijah Beethovena, Schuberta in Čajkovskega. Isodoro je nekako posnemala prekrasno raščena Cleo de Merode, ljubica belgijskega kralja Leopolda II. (1835—1909), mecena umetnosti in znanosti. Njen ples sem imel priliko občudovati pri njenem nastopu v dunajskem Volkstheateru v času študija na dunajski univerzi.

V nočnem času je tu in tam obiskal »Simpel«, ki je izgledal kakor razsvetljen in cvetoč park, tudi hudomušni poganski demon Pan in je

udaril zdaj po eni zdaj po drugi mizi s svojo kosmato nogo, da bi razjezil srečno in vzradoščeno gospodinjo. Nekega večera je prišel v Kathy no gostilno elegantno oblečen gospod, po rodu Rus, lepo je povečerjal in se v družbi zabaval. Ko mu je natakarica podala račun in je gost hotel plačati, ni našel denarnice v svojem suknjiču, pa je vljudno zaprosil, da naj odgode poravnavo računa do drugega dne, ker je v stanovanju pozabil listino z denarjem. Natakarica je kritični položaj razložila gospodnji in Kathy je priletela, rdeča od jeze, in glasno, gospodo-

Sl. 278. Eduard Thöny, Karikatura A. Ažbeta

valno stresla na gosta: »Plačajte račun!« Ruski gospod ji je v slabi nemščini zatrjeval, da bo jutri zagotovo prinesel denar, nakar ga je ona ozmerjala: »Sie Hochstapler, sie Schuft elendiger!« Razžaljeni gost pa ji je primazal tako močno klofuto, da je Kathy odletela lasulja z glave in se je v hipu pokazala njena po temenu obrita buča. Ženska zmešana, nehote privzdigne krilo in si z njim pokrije glavo, pri čemer pa je razgalila noge in doljni del telesa. In eden od Srbov pri Ažbetovi mizi je zavpil: »Pašičeva brada!« »Da, ali iz njegovih mlajših let,« je pripomnil drugi Srb. Ažbè pa je sam sebi dejal: »Neumna goska je ta Kathy. Naj le grize ta žaltavi kvargelj, ki si ga je sama pripravila.« Užaljena zaradi krohotanja se je Kathy hitro umaknila v svoj kabinet v ozadju in se nekaj dni ni pokazala v lokalu. Toda ta komični intermezzo je bil kmalu pozabljen in veselo življenje v »Simplu« je šlo svojo začrtano pot.

Primerjajmo malo München in Dunaj, življenje in karakter Dunajčanov; kakor mi je leta 1916 zatrjeval v Chikagu tamošnji ruski generalni konzul, je bil zanj Dunaj, zaradi vljudnega in ljubeznivega značaja

meščanov, najljubša in splošno najbolj zaželeno rezidenca na svetu. Na Dunaju se je tujec lahko hitro udomačil med ljudstvom, ki je rado pelo in muziciralo, ki se je rado veselilo in pri vsem tem ostalo delavno. Nekaj sorodnega in podobnega je nudilo münchensko meščanstvo, saj se je razvilo iz istega plemena Bavarcev kakor dunajsko, samo, da je zgodovina germanskemu bakru primešala močno dozo mehkega češkega srebra, ki je dalo etnološkemu amalgamu lepši zvok. Treba je tudi upoštevati, da je bil Dunaj milijonsko in obenem cesarsko mesto, ki je tako nudilo meščanu več ugodnosti, da razvije svoj okus do najvišje finoče. Z malo denarja se je znala Dunajčanka čedno in šikovno obleči, znala je biti ljubka v obnašanju in okretna pri plesu. Dunaj in München sta v Ažbetovem času dihala življenjsko ozračje tako imenovane »Die süsse Mädelzeit«, to je obdobje, ki nam ga je v svojih spisih ohranil dunajski dramatik in novelist Artur Schnitzler (1862—1931), ki naj bi bil po mnenju nekaterih literarnih kritikov neke vrste dunajski A. Čehov. A. Schnitzler je znal odlično opisati duševne procese in ustvarjati tipe dunajskega človeka, kar je ustrezalo tudi marsikateremu problemu in potezi časa na prelomu 19. v 20. stoletje. (Der Schleier der Beatrice, Leutnant Gustl 1901, Casanovas Heimkehr 1918.) Umetniki in tujci so prinesli v München samosvoj čar občevarja z ljudmi, v prvi vrsti s svojim demokratičnim in prirodnim gledanjem na svet. Prinesli so v južno Nemčijo neko večno pomladansko navdihnjenje — *per sacrum* —, ki se je manifestiralo v dostojni umetniški bohèmi. To je izviralo iz časov največjega nemškega pokrovitelja umetnosti, kralja Ludvika I. (1825—1848), ki je sam bil umetnik in je imel za ljubico lepo plesalko Lolo Montez. V času Ažbetovega bivanja v Münchenu je bilo tamošnje umetniško življenje in delovanje na vrhuncu svojega razvoja. Kakor so za mojega bivanja trdili, je tedaj živelo okoli 60.000 umetnikov in tujcev v rezidenci ob reki Isari, največ v prvih zimskih mesecih, ko se je sem preselilo iz puste severne Nemčije okoli 20.000 aristokratov in bogatašev. V Münchenu je namreč trajal karneval skoraj tri mesece, od Novega leta pa do pustnega večera. Meščani so se počutili v vsakem pogledu sproščeni, pozabili so nekoliko na resnost in trdoto dela, izbili so si po možnosti skrb iz glave, privoščili so si izvrstno pivo posedajoč ob godbi v gostilnah in pivnicah. Mladina se je začela maskirati in noreti že na večer Novega leta, umetniki, zlasti slikarji, pa so posedali ob čaši vina, v najrazličnejših kostumih, etnografskih in historičnih, kakor je slučaj nanesel.

Svojevrstno mesto v »Simplu« in v umetnosti je zavzemal baron Ferdinand Reznicek (1868—1909), slikar elegantnih dam, ki je z lahko satiro in šalo upodabljajoče očital lahkomišelnemu svetu prestopke zoper dekliško in zakonsko zvestobo lepotic, ki so vsak teden obiskovale sloveči bal paré. Ženske so imele v zobeh zlasti gardne oficirje in mladega princa Heinricha, ki je bil junak karnevala. Po svoji čedni zunanosti so slovele operni pevki Belina in H. Geiger ter slikarica Hansi Deciu. Zadnji dve, Hedwig Geiger in Hansi Deciu, sta bili naši dobri znanki, ki sta včasih prišli v Simpel, kjer jima je Ažbè rad ponudil svojo mizo.

Kadar niso bili napovedani posebni gosti, je Kathy nosila narodno nošo iz okolice Chiemsee, kar je ustrezalo njenemu gornjebavarskemu

dialektu. V pustnem času so se zaljubljeni pari v gostilni držali kar okoli vratu in uživali rdečo luč v »Simplu«. Mladi petični slikarji so si najeli lastne prostorne ateljeje, četudi so znali le nekoliko risati in mazati po platnu, ker so tako lahko dostojno sprejemali obiske boljših dam, so si včasih priredili vsak svoj Atelierbal, samo za nekaj parov iz števila intimnih prijateljev in prijateljic, ker na planini in v ateljeju ni greha (»auf der Alm und im Atelier, da gibt's koa Sünd«). Kathy je vsako leto prirejala za Ažbetovo šolo in za svoje stalne goste tako imenovani »hišni

Sl. 279. Olaf Gulbransson, Karikatura A. Ažbeta

bal«; zadnjega sta se udeležila tudi Matej Sternen in avtor tega članka (1905). Ponosno in že premožno Kathy je vleklo tudi na mestne ulice izven Schwabinga, v središče mesta, zlasti na Neuhauserstrasse, glavno prometno žilo prestolice. Naročila je s svojimi intimnejšimi prijatelji kar po pet kočij, okrašenih z zelenjem in cvetlicami, kamor so se vsedli v kostimih baročne dobe. V prvem vozu je sedela Kathy, kot »Serenissima« in zraven nje kot »Serenissimus« njen hišni pesnik Hans Bötticher, mlajši plavalasi mož, verjetno njen šocelj (Gespusi), pa hajdi ven po mestnih ulicah! Takih obhodov se Ažbè ni udeleževal.

Navedli smo zgoraj, da je Ažbè učil slikanja sinove Hohenzollerjev in drugih nemških dinastov. Neke noči je inkognito prišel v »Simplicissimus« tudi nemški cesarski prestolonaslednik Fridrik Viljem, ki je pozneje v prvi svetovni vojni (1915-16) zapovedoval nemškim armadam pred Verdunom.

Vrnimo se zopet v prostor »Simpla« in pogledjmo kakšno nalogo je imel še zraven hišni poet H. Bötticher. Sam pripoveduje v svoji spominski knjigi, da si je pridobil čast hišnega pesnika, ker je svojega Pegaza vpregel v službo Kathy Kobus, češ da naj laže in trosi med ljudi intimnosti o njej in »Simplu«, da pa ga potem po končanem nastopu potegne s podija za lase. Veliko hrupa zbuja njegova improvizirana opera »Die Elsa von Wolfratshausen«, v kateri se neka od narave z brkicami počaščena in v zavesine čipke redko pokrita dama zabode s kuhinjsko žlico, kar sta na podiju izvajala igralec Willms in Maks Pollinger. Glavna junakinja igre pa ni nihče drugi, kot Kathy Kobus sama, šaljivo imenovana po svoji vili ob Chimsee Elsa von Wolfratshausen.

Nekaj posebnega je nudil »Simpel« na dan sv. Katarine, 25. novembra, ko je Kathy slavila svoj god. Takrat je bil lokal nabito poln, ker so zlasti študenti-umetnjakarji prišli v velikem številu, dobro vedoč, da jih bo gospodinja pogostila z jedačo in pijačo. Seveda niso izostali tudi stalni gostje, posebno pesniki, od katerih so nekateri prinesli s seboj kako gratulacijsko Kathy Kobus-Lied ali tudi Simplicissimus-Lied. Teh se je v letih nabralo lepo število; spesnili so jih duhoviti pesniki, kakor n. pr. Frh. von Osten-Sacken, Karel Beyerlein, Julius Beck itd. Za primer prinašamo pesem »Zum 25. November« od Juliusa Becka:

Meine Damen, meine Herren!
 Ein paar Augenblick mit Huld
 Und mich anhören mit Geduld!
 Heute gilt mein Pegasus
 nur dem Simplicissimus.
 Nicht dem, der in Wort und Bild
 der Gesellschaft Sünden schilt,
 Nein, er mit dem grimmen Zahn
 Bricht die Schampusflasche an.
 Na, wer da kennt in unser Stadt
 Nicht das leuchtende Plakat,
 und wer kennt nicht jene Räume,
 Wo's Genie sinnt hohe Träume
 und der Simplicissimus scheu entweicht
 Vor der grossen Geist geleucht,
 Die bei Bacchus traulich spinnen
 und Unsterbliches ersinnen
 (Wenn's auch mancher nicht vollbracht,
 Heimlich hat er's doch erdacht). —
 Ja, die gastlich traute Stätte
 Kennt jeder wohl, ich wette,
 Der die Sterne nur will sehn,
 Die am Künste-Himmel stehen,
 und wer ist's der sie vereinet,
 Die als Liebliche erscheint
 Und für jeden sonder Wank'
 Spendet herzlich Wort und Trank?
 Die mit nimmer mühen Sorgen
 Jeden führt zum schönen Morgen,
 Der aus Dutzend Römern blinkt,
 Wenn der Mond erbleichend sinkt?
 Ja, wer ist's die uns bemuttert
 und mit allem reichlich füttert,
 Was uns nach und nach mit Schwung

Führet zur Begeisterung? —
 Ei, ihr kennt sie, die so probus
 Unsere Wirtin Kathy Kobus,
 Sie ist, die mit allen Leiern,
 Wir heut wollen herzlich feiern.
 Denn, wie jeder wissen mag,
 Ist ja heut' ihr Namenstag! —
 Ihr, die schuf dies Paradies,
 Ihr, der Amme der Genies,
 Ihr, die an Rebekkas Stelle,
 Tränket manchmal auch Kamele,
 Ihr, der jeder Frau wie Mann,
 Ist in Liebe zugetan.
 Der, wir wünschen, dass der Tag,
 Ihr noch oftmals kommen mag,
 In Gesundheit froh und heiter,
 Glück und Segen usw.
 Ihr allein gilt dieser Toast!
 Nehmt die Gläser auf zum Prost!
 Rufet, dass die Wände beben:
 Kathy Kobus sie soll leben!

Kathy je odgovorila vsako leto enako, namreč s pesmijo v gornje-
 bavarskem kmečkem dialektu, takole:

Grüass Gott, all' z'samm! Jiatz gel', da
 spannt's,
 Dass i mi' da, so als a ganz
 Aufs Brett'l stell' und halt' a Red'
 No, nur koa Angst — lang dauert's net.
 Fürs erste möcht' i Enk halt gern,
 Oes liabe Damen, liabe Herr'n,
 Fürn B'suach und Glückwünsch zu mein' Tag
 So danke, wia's mei' Herz vermag:
 Oes wisst's ja selba, wia i's moa',
 I ko' net grosse Red'n toa,
 Oes seid's mir alle, ohne Fax'n,
 Gor z'tiafast in mei' Herz nei'g'wachs'n,
 Und mei' »Grüass Gott«, mei' Händedruck,
 Der sagt Enk mehr als Wortgeschmuck.
 Drum kurz nur: »Recht an schöne Dank!«
 Und bleibt's ma' guat mei' Leben lang!
 I' will ja tracht'n meinerseits,
 Dass's alle mit mir z'fried'n seid's!
 Ja, secht's, da bin i jiatz dabei
 Grad an a Reformierera,
 I' möcht', dass an de Abend wird
 No' mehr als jiatza rezitiert,
 Es gibt so viel schöne Sachen,
 de gross' und kloane Dichter machen
 Und die ma' recht gern hörat o',
 Aba — z'ersch da fangt halt neamand o'.
 Des kost't a Betteln allawei',
 Bis wer dazua si' lasst herbei!
 Drum passt's jiatz auf, dees mach' ma so'.
 Wenn neamd grad will — fang' i' halt o',
 Net hochdeutsch! — seid's net glei'
 derschreckt! —
 I' trag' nur vor im — Dialekt,
 Net aba eigene Gedicht —

Denn dichten — leider! — kann ich nicht.
 So in Gedanken und im G'fühl,
 Da hätt' i freili' aa gor viel,
 Do aba epps in Dichtform z'briga,
 Ja, dees — dees will mir net gelinga.
 No', guat, für was san Dichter da,
 I' nimm mir halt dee z'leicha na'
 Und bring', was dee uns ham beschieden —
 I' denk', Sie san damit aa z'frieden.
 So, also, Punkt und Streusand dro',
 Wenn's Enk recht is — fang' i' o'!

Da, vsekakor so resnične in pomembne trditve pesnika J. Becka v navedeni pesmi, da je Kathy z ustanovitvijo *Simplicissima* ustvarila paradiž za umetnike in prijatelje umetnosti, ker je zares bila »dojilja genijev« (Amme der Genies).

Pri zasledovanju in opisovanju nočnega življenja v »Simplu« po-
 vejmo še nekaj o pozni uri, preden so lokal zaprli. Ko je že šlo močno
 proti jutru, proti tretji uri po polnoči, je Kathy navadno glasno nazna-
 nila, da je topla juha s cmoki gotova (Knödelsuppe), kar je bil gostom
 opomin, naj se pripravijo na odhod, podobno srbskemu običaju, da po-
 nudijo gostu tretjo skodelico kave, imenovano »siktir kafa« (čisti se!).
 Še zvenijo vinske čaše, glasno se še mešajo glasovi govora, pesmi in
 smeha, ko Kathy zavpije: »Policijska ura, gospoda moja!« Gostom se
 zdi nemogoče, da je tako hitro prišla tretja popolnočna ura in ko se
 nekateri obotavljajo prekiniti družabno uživanje, postane Kathy od-
 ločna in energična iz strahu pred strogo policijo. Ažbè je odhajal med
 zadnjimi domov v Georgenstrasse, večkrat pa je ostal kar v Simplu,
 kjer so ga brhke natakariče spravile spat v mali kabinet poleg kuhinje.
 Kakor so zlobni jeziki pravili, je bil naš Ažbè večkrat olajšan za enega
 ali več zlatnikov, menda zato, da bi lažje vstal.

Ime »Künstlerkneipe *Simplicissimus*« je v začetku vsekakor odgo-
 varjalo stvarnosti, to se pravi, da je bilo podjetje skromno in da mu je
 odgovarjalo ime »Umetnjakarska pivnica«, ki je bila v glavnem vzdrže-
 vana od dijakov ter umetnikov iz Ažbetovega kroga. Zvesto se držeč
 prostornega Simpla so ti umetnjakarji pomagali na noge gospodinji
 Kathy Kobus, ki je varčno zbirala denar ter ga postopoma porabljala
 za izboljšanje umetnjakarske pivnice. V letih 1900—1905 je Simpel
 dosegel višek svojega razvoja in se mu ni več prilegalo ime Kneipe
 (točilnica), ker je sedaj predstavljal elegantno restavracijo, ki je bila
 obenem svojevrstna galerija slik; razpolagala je tudi z gotovim ensam-
 blom varieteja. Tedaj je Simplu bolj pristojalo ime »Künstler-varieté-
 restaurant«.

Do vsesplošne znamenitosti in slovesa je Simplu pomagal Ažbè
 s svojim krogom, ki se je povezal z organizacijskim talentom Kathy
 Kobus, nekdanjega kmečkega dekleta iz Traunsteina zapadno od Mün-
 chena. Ažbetova umetnjakarska bohèma, bavarska folklor in razne va-
 rietejske moči so ustvarile slavno zabavišče »*Simplicissimus*«, kateremu
 bi težko našli par v tedanji Evropi. »*Simplicissimus*« je slovel tudi po
 Ažbetovi smrti in nad njegovo mizo je še dolgo visel portret tega zna-
 menitega učitelja slikanja.

¹ »Jug«, I, 1—7. Dunaj, 1901.

² »Macedonien und das Türkische Problem« str. 48, Wien, 1905.

³ Zbornik za umetnostno zgodovino, IV, str. 12—15.

⁴ Ažbè je bil zelo ponosen na ta svoj umotvor; govoril je, da ne bi nobeden tedanjih nemških slikarjev uspel pri slikanju zamorcev, ker da bi se jim barva na sliki izprevrgla v »šubiks« ali pa v »čokolado«. Slikanje in portretiranje zamorcev je smatral za bravuro in se je s tem postavljaj med umetniki, češ pa še vi poskusite, če si upate! Če je le mogel je pripeljal v šolo zamorca za model, da bi lahko pokazal novim učencem, kako težavno je naslikati tako temen obraz, njegov topli vijoletni lesk, žametasto kožo in vse te nenavadne in zato težavne stvari. Škoda, da se ni tedaj Ažbè kosal z Vavpotičem v slikanju črnih ljudi in črnih živali, kajti Vavpotičev portret mojega črnega dakeljna »Kaleta« je prava mojstrovina. Pesek je bil popolnoma črn, bil je modročrn in ta odblesk je imenitno barvno izražen.

⁵ »Slovenski poročevalec« XIV, št. 186, od 9. VIII. 1955.

⁶ E. Pacovský, Anton Ažbè, slikar in učitelj. ZUZ IV, str. 6—10, Ljubljana, 1924.

⁷ R. Jakopič, Začetek Ažbetove šole, istotam, str. 10—11.

⁸ M. Sternén, Spomini na Ažbeta, istotam, str. 14—18.

⁹ M. Klopčič, Nemški pisatelj o slikarju Ažbetu. Slov. poročevalec, 1. XI., str. 186, od 9. VIII. 1955.

¹⁰ Bötticher, Simplicissimus, Künstler-Kneipe und Kathy Kobus, München, 1911.

¹¹ Portretiral jo je M. Sternén.

Résumé

SOUVENIRS SUR LE PEINTRE ANTON AZBÈ

L'auteur a réuni ses souvenirs sur Anton Ažbè, peintre et chef d'école important à Munich et l'un des principaux représentants de la Bohème dans cette ville, en 1904 et 1905, quelques mois avant la mort d'Ažbè. Ces souvenirs renferment des données précieuses sur l'école et la méthode d'instruction ainsi que sur la vie de la Bohème dans le local des artistes «Simplicissimus» où fréquaient les personnages les plus en vue parmi les peintres, les poètes et les publicistes du début du 20e siècle.